

Рассмотрены психологические аспекты феномена рефлексии. Установлена взаимосвязь между понятиями «рефлексия» и «рефлексивность». Проанализированы различные подходы к изучению этого феномена в отечественной и зарубежной психологии. Подчеркнута важность развития рефлексии как детерминанты личностной зрелости сотрудников полиции.

Ключевые слова: рефлексия, рефлексивность, сотрудники полиции, личностная зрелость.

УДК 159.9+343.13

Андрій Васильович ЛАПКІН,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(м. Харків)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОБОРУ ПРОКУРОРІВ

Розглядаються психологічні аспекти добору прокурорів. Виявляється законодавча прогалина щодо відсутності перевірки психологічної придатності особи до роботи в прокуратурі під час проведення добору. Формулюються пропозиції щодо її усунення.

Ключові слова: психологія прокурора, добір прокурорів, особисті якості прокурора.

Актуальність обраної теми зумовлюється реформуванням порядку прийняття на службу до органів прокуратури, а саме запровадження процедури відкритого добору кандидатів на посади прокурорів, що здійснюється на конкурсних засадах. Проведення добору вимагає урахування психологічних якостей кандидатів на посади прокурорів з тим, щоб ці посади займали особи, найбільш психологічно придатні до роботи в органах прокуратури.

Підвищене значення цих якостей зумовлюється специфікою роботи в органах прокуратури, яка виконується в умовах значного психоемоційного навантаження, соціальних конфліктів і поведінкових девіацій. Це стосується участі прокурорів у досудовому розслідуванні й судових засіданнях, перевірок

місць позбавлення волі, спілкуванні з особами, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів тощо. При цьому від прокурорів вимагається об'єктивно й неупередженого приймати важливі рішення, які мають правове значення і є життєво важливими для осіб, з якими вони взаємодіють. В таких умовах від прокурорів вимагається володіння певним набором психологічних якостей, які дозволяють їм виконувати покладені на них функції відповідно до закону і з належним рівнем ефективності.

На жаль, поняття психологічної придатності до роботи в органах прокуратури не отримало законодавчого закріплення. Так само без належного нормативного врегулювання залишаються і особисті якості, якими повинні володіти працівники органів прокуратури. Певну вказівку на них дають лише підзаконні та відомчі акти. Так, у ст. 2 Дисциплінарного статуту прокуратури України від 06 листопада 1991 р. вказувалося, що працівники прокуратури повинні мати високі моральні якості, бути принциповими і непримиренними до порушень законів, поєднувати виконання своїх професійних обов'язків з громадянською мужністю, справедливістю та непідкупністю.

Широке коло вимог до прокурора морально-етичного характеру висуває Кодекс професійної етики та поведінки прокурора від 27 квітня 2017 р. Згідно з його положеннями, прокурор повинен ставитися до людей справедливо, уважно, доброзичливо, згідно із загальнолюдськими принципами моралі; він повинен бути незалежним, самостійним, активним, політично нейтральним; діяти справедливо, неупереджено, додержуючись вимог закону; постійно дбати про свою компетентність, професійну честь і гідність; здійснювати службові повноваження сумлінно, компетентно, вчасно і відповідально та ін.

Разом з тим, ці та інші нормативні акти передбачають наявність перелічених якостей у прокурорів, встановлюють відповідальність за відхилення від них, проте жодним чином не регламентують їх перевірку чи оцінку. Проте очевидно, що набуття особою статусу прокурора не тягне за собою автоматичне вироблення відповідних психологічних властивостей; навпаки, прокурором може стати особа, яка вже володіє певними соціально значущими якостями, які, таким чином, мають бути встановлені ще на етапі добору кандидатів на посади прокурорів.

Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року, який запровадив вказані новації, жодним чином не передбачив урахування психологічних якостей кандидатів на посаду прокурора. Визначений ст. 29 цього Закону порядок добору прокурорів, що складається з 13 етапів, не містить жодного, на якому б встановлювалися та оцінювалися психологічні якості кандидатів. Разом з тим, процедура добору передбачає два етапи, на яких встановлення таких якостей було б потенційно можливим: це складання кваліфікаційного іспиту (четвертий етап добору) та проходження спеціальної підготовки в Національній академії прокуратури України (восьмий етап).

Проте поглиблений аналіз змісту цих етапів показує, що перевірка психологічних якостей кандидатів на посаду прокурора не є їх предметом. Так, складання кваліфікаційного іспиту, згідно із ст. 31 Закону «Про прокуратуру», має на меті перевірку рівня теоретичних знань у галузі права, європейських стандартів у галузі захисту прав людини, володіння державною мовою, аналітичних здібностей кандидатів та практичних навичок і складається з анонімного тестування та практичного завдання. Очевидно, що жодне із перерахованих завдань проведення кваліфікаційного іспиту прямо не стосується вивчення психологічних якостей майбутніх прокурорів.

Аналогічну прогалину містить і проведення спеціальної підготовки кандидатів на посаду прокурора. Згідно із ст. 33 Закону України «Про прокуратуру», кандидат на посаду прокурора проходить протягом одного року спеціальну підготовку у Національній академії прокуратури України з метою отримання знань та навичок практичної діяльності на посаді прокурора, складання процесуальних документів, вивчення правил прокурорської етики. Отже, завданням спеціальної підготовки є навчання кандидатів майбутній практичній роботі в органах прокуратури, а не перевірка їх психологічної придатності до такої роботи. Спеціальна підготовка завершується складанням кандидатом на посаду прокурора іспиту у вигляді анонімного тестування та практичного завдання, проте не впливає на місце особи у рейтингу кандидатів, яке визначається за результатами кваліфікаційного іспиту.

Таким чином, попри необхідність урахування психологічних якостей кандидатів на посади прокурорів при проведенні добору на ці посади і можливість їх перевірити в межах існуючого порядку добору, законодавець залишив це питання без уваги, що фактично веде до ігнорування психологічної придатності таких осіб для практичної роботи в прокуратурі.

Зауважимо, що дещо краще це питання вирішувалося під час проведення добору прокурорів під час перехідного періоду до набуття чинності відповідними положеннями нового Закону «Про прокуратуру». Так, згідно із п. 1.3 Порядку проведення тестування для зайняття посади прокурора місцевої прокуратури від 20 липня 2015 року № 98, відповідне тестування проводилося для з'ясування спроможності кандидатів за своїми професійними та особистісними якостями виконувати службові обов'язки на посадах прокурорів місцевих прокуратур. Процедура тестування складалася з двох частин: складання тесту на знання законодавчої бази (професійний тест) та тестування на загальні здібності. Саме під час останнього безпосередньо встановлювалися особисті якості кандидатів на посади прокурорів, що свідчили про придатність до роботи в прокуратурі. За обидві частини тестування кандидати могли набрати однакову кількість балів, тобто психологічні та інші особисті якості мали таку саму вагу при призначенні на посади, як і знання законодавчої бази.

Як висновок зазначимо, що у чинному законодавстві про прокуратуру наявна прогалина щодо відсутності урахування психологічних рис особистості при проведенні добору прокурорів. З огляду на це, існує необхідність щодо проведення під час добору (в межах кваліфікаційного іспиту або під час спеціальної підготовки кандидатів на посаду прокурора) психологічного тестування з метою виявлення психологічної придатності особи до роботи в органах прокуратури.

Одержано 02.03.2018

Рассматриваются психологические аспекты отбора прокуроров. Определяется законодательный пробел, заключающийся в отсутствии проверки психологической годности лица к работе в прокуратуре во время проведения отбора. Формулируются предложения по его устранению.

Ключевые слова: психология прокурора, отбор прокуроров, личные качества прокурора.